

4. Криміналістика (курс лекцій) : [навчальний посібник] / [М.Ю. Будзієвський, О.В. Луцкатов, І.В. Пиріг, В.М. Плетенець, К.О. Чаплинський, Ю.А. Чаплинська]. Д. : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. – 362 с.
5. Криміналістика : [підручник] / Н.П. Яблоков. М: Юрист, 2001. – 398 с.
6. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
7. Кузьмічов В.С., Прокопенко Г.І. Криміналістика : [навч. посіб.] / За заг. ред. В.Г. Гончаренка та Є.М. Моїсєєва. – К.: Хрінком Інтер, 2001. – 368 с.
8. Ластов С.І. Допрос – важнейшее следственное действие : [лекция] / С.І. Ластов, Ф.Г. Тарасенко. – К.: Высш. шк. МВД УССР, 1962. – 36 с.
9. Лук'янчиков Є.Д. Пред'явлення для впізнання : [навч. посібник] / Є.Д. Лук'янчиков, О.М. Моїсєєв. – Макіївка : Графіті, 1998. – 104 с.
10. Маклаков А.Г. Общая психология : [учебн.] / СПб. : Изд-во «Питер». 2000. – 592 с.
11. Петренко В.М. Предъявление для опознания при расследовании преступлений. – М. : МВД СССР Всесоюзный научно-исследовательский институт, 1975. – 64 с.
12. Стахівський С.М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів : [наук.-практ. посібник] – К.: Атіка, 2009. – 64 с.
13. Цветков П.П. Предъявление для опознания в советском уголовном процессе – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1962. – 76 с.
14. Чаплинський К.О. Тактика пред'явлення для впізнання : [навчально-методичний посібник]. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2007. – 103 с.
15. Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: [монографія] / Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. – 560 с.

УДК 343.98

ОСАДЧИЙ Ю.І.

ТАКТИКА ОГЛЯДУ МІСЦЯ ІНСЦЕНУВАННЯ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНОЇ ПОДІЇ

У статті визначаються тактичні особливості огляду місця інсценування дорожньо-транспортної події. Означена слідча (розшукова) дія має суттєве значення при розслідуванні окремої категорії злочинів, способом вчинення або приховування наслідків вчинення яких є інсценування дорожньо-транспортної події. Обумовлено це тим, що об'єктом дослідження в процесі огляду місця інсценування дорожньо-транспортної події є наслідки дій окремої людини або групи осіб при вчиненні злочинів, які маскуються шляхом застосування інсценування дорожньо-транспортної події, а також наслідки інсценованої або реальної дорожньо-транспортної події, яка характеризується складністю, динамічністю та пов'язана з рухом одного або кількох транспортних засобів.

Ключові слова: *огляд місця інсценованої дорожньо-транспортної події, слідча (розшукова) дія, тактика, транспортні засоби.*

В статье выделяются тактические особенности осмотра места инсценировки дорожно-транспортного происшествия. Данное следственное (розыскное) действие имеет существенное значение при расследовании отдельных видов преступлений, способом совершения или сокрытия следов совершения которых является инсценировка дорожно-транспортного происшествия. Обусловлено это тем, что объектом исследования в процессе осмотра места инсценировки дорожно-тран-

спортного проишествия являются последствия действий отдельного человека или группы лиц при совершении преступлений, которые маскируются путём инсценировки дорожно-транспортного проишествия, а также последствия инсценированного или реального дорожно-транспортного проишествия, которое характеризуется сложностью, динамичностью и связано с движением одного или нескольких транспортных средств.

Ключевые слова: тактика, осмотр места инсценировки дорожно-транспортного проишествия, следственное (розыскное) действие, транспортные средства.

The article defines the tactical features of the crime scene inspection of road accident re-enactment. This investigative (search) action is essential for the investigation of a certain category of crime, the way of committing or concealing the consequences of which is the road accident re-enactment. This is due to the fact that the object of research in the process of crime scene inspection of road accident re-enactment is the consequences of actions of certain person or a group of persons in committing crimes, which are masked by applying the road accident re-enactment, as well as the consequences of re-enacted or actual road accident. It's characterized by complexity, dynamism and related to the movement of one or more vehicles. Investigation of the mechanism and peculiarities of the circumstances of the road accident re-enactment in the process of crime scene inspecting requires the obligatory application of a number of special and expert knowledge, as well as investigator's professional skills, capable of establishing the fact of committing of crime that is road accident re-enactment.

Key words: crime scene inspection of road accident re-enactment, investigative (search) action, tactics, vehicles.

Вступ. Початковий етап розслідування злочинів, пов'язаних з інсценуванням дорожньо-транспортної події, містить комплекс першочергових слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів та організаційних дій, а саме: встановлення обставин події, яка розслідується (включаючи наявність ознак інсценування дорожньо-транспортної події); отримання вихідних даних з метою визначення напряму розслідування; забезпечення збирання всіх можливих доказів, які з часом можуть бути втраченими; прийняття заходів щодо встановлення та розшуку злочинця (або злочинців); відшкодування завданої шкоди. Однією з таких слідчих (розшукових) дій є огляд місця інсценування дорожньо-транспортної події.

Враховуючи те, що інсценування дорожньо-транспортної події виступає однією з форм протидії виявленню та розслідуванню злочину, замаскованого таким інсценуванням, огляд місця події набуває вкрай важливого інформативного значення, як джерело отримання об'єктивної інформації щодо обставин певної події, а також кількості злочинців та їх навичок.

Аналіз слідчої практики свідчить про низький рівень якості проведення огляду місця можливого інсценування дорожньо-транспортної події, особливо, якщо подібне інсценування застосовується злочинцями як спосіб приховування самого факту вчинення злочину (наприклад, вбивства, тощо). У цьому випадку від якості проведення огляду місця події залежить встановлення самого факту вчинення злочину. Тому виникає необхідність дослідження тактичних особливостей проведення огляду місця інсценування дорожньо-транспортної події в залежності від виду замаскованого злочину, а також слідчої ситуації, пов'язаної з наявною у слідчого інформацією на відповідному етапі розслідування.

Актуальність теми дослідження підтверджується відсутністю достатніх наукових досліджень тактичних особливостей проведення огляду місця інсценування дорожньо-транспортної події під час розслідування злочинів, пов'язаних з інсценуванням дорожньо-транспортної події, з урахуванням сучасних умов та постійних змін кримінального процесуального законодавства України.

Стан дослідження. Тактиці огляду місця події, а також особливостям застосування окремих тактичних прийомів в залежності від виду злочинів присвятили свої дослідження такі видатні вітчизняні та зарубіжні криміналісти, як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, М.І. Кулагін, Б.Я. Петелін, В.І. Попов, М.В. Терзієв, В.Ю. Шепітько та інші.

Особливості тактики слідчого огляду при виявленні ознак інсценування систематизували у своїх дослідженнях такі вчені, як: О.І. Алгазін, А.А. Саковський, В.В. Семенов, А.В. Ушенін, В.І. Фадеев та інші. Однак до теперішнього часу комплексного дослідження тактичних особливостей огляду інсценованого місця дорожньо-транспортної події, з урахуванням сучасних умов, не здійснено.

Постановка завдання. Визначити тактичні особливості огляду місця інсценованої дорожньо-транспортної події в залежності від виду замаскованого злочину та наявної слідчої ситуації, а також запропонувати програми дій слідчого та визначити негативні фактори, що впливають на хід та результативність означеної слідчої (розшукової) дії. Дослідження ґрунтується на результатах аналізу матеріалів слідчої практики, а також значного кола наукових джерел з криміналістики, кримінального процесу, теорії оперативно-розшукової діяльності, психології тощо. Для досягнення мети у діалектичному взаємозв'язку використовувались загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, такі як: системно-структурний метод – при визначенні слідчих ситуацій, що виникають в процесі проведення огляду місця інсценованої дорожньо-транспортної події; формально-логічний метод – при визначенні особливостей застосування тактичних прийомів під час огляду; статистичний метод – при вивченні слідчої практики; метод моделювання – при визначенні особливостей алгоритмів дій слідчого у відповідних ситуаціях.

Результати дослідження. Результати вивчення матеріалів розслідування злочинів, прихованих інсценуванням дорожньо-транспортної події, дозволяють зробити висновок про те, що при розслідуванні таких злочинів вирішальне значення має бути відведене викриттю інсценування. Вирішуючи це питання, слідчий встановлює факт вчинення злочину, який маскується під дорожньо-транспортну подію, а потім використовує матеріали викриття подібного інсценування для розслідування цього злочину. Частіше за все особа, що застосувала інсценування як спосіб вчинення або спосіб приховування слідів вчинення злочину, є злочинцем або пов'язаною із злочинцем особою. Дії таких осіб за своєю суттю є непрямыми доказами їх вини, доказом їх причетності до злочину, який маскувався під інсценовану дорожньо-транспортною подією.

Після встановлення факту вчинення злочину, прихованого інсценуванням дорожньо-транспортної події, розслідування здійснюється з використанням наявних алгоритмів та програм розслідування означеної категорії злочинів.

При цьому особливого значення набуває огляд місця інсценування дорожньо-транспортної події, який полягає у виявленні та дослідженні значної частини важливіших слідів замаскованих злочинів, таких як вбивства, розбійні напади, шахрайства, вимагання, економічні злочини тощо. Розглянемо деякі з них.

У процесі проведення огляду місця інсценування дорожньо-транспортної події мають значення та певні особливості такі його складники: огляд місця події, огляд місцевості, приміщень, огляд трупу, огляд транспортного засобу, огляд документів, огляд предметів.

Огляд місця події є важливим джерелом інформації про обставини вчинення замаскованого злочину, та інсценування дорожньо-транспортної події. Згідно ст. 237 КПК України огляд місця події здійснюється з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення [2].

Традиційно огляд місця інсценованої дорожньо-транспортної події здійснюється в три етапи (підготовчий, робочий та завершальний). Завдання огляду місця інсценованої дорожньо-транспортної події повністю підпорядковані основному напрямку початкового етапу розслідування. Звідси виникає перше завдання огляду: перевірити, чи дійсно все сталося так, як про це розповідають свідки, потерпілий, підозрюваний, чи створюють виявлені сліди первинне враження про обстановку на місці події. Одночасно, в процесі огляду повинно вирішуватися завдання стосовно наявності ознак, що вказують на інсценування.

Ознаками, які можуть свідчити про наявність інсценування дорожньо-транспортної події, можуть бути наступні: наявність демонстративного характеру ознак дорожньо-транспортної події; наявність на місці події ознак не тільки дорожньо-транспортної події, але й інших проявів злочинної діяльності; наявність ознак приховування окремих ознак злочинів на місці дорожньо-транспортної події; невідповідність ознак, які виявлені на місці інсценування дорожньо-транспортної події механізму означеної події; наявність протиріч у обставинах дорожньо-транспортної події [1, с. 146].

Тактичною особливістю огляду місця інсценованої дорожньо-транспортної події є те, що слідчий не може розраховувати на виявлення явних слідів замаскованого злочину. Спостерігається певна закономірність – чим більш професійними є дії злочинців, тим менше шансів у слід-

чого встановити факт інсценування та вид замаскованого злочину. Інсценуючи дорожньо-транспортну подію, злочинець намагається знищити та замаскувати всі видимі для нього сліди іншого злочину. Тому слідчий повинен виявити сліди, які залишилися або не повністю були знищені злочинцем. Окремо необхідно виявити ознаки, які маскують злочин. Встановлення їх створює умови для отримання даних щодо їх виникнення та закономірностей їх знищення.

Наприклад, якщо інсценуванням дорожньо-транспортної події маскується вбивство, суттєвим є встановлення часу смерті, що має суттєве значення для виявлення ознак інсценування. Означене можливо за участі в процесі огляду місця події судового медика. Також важливо точно визначити місце, де настала смерть загиблого, оскільки при інсценуванні злочинець зазвичай переміщає труп з місця вбивства на інше або принаймні змінює його положення і позу. Про переміщення або зміну положення трупа можна судити за слідами волочиння на самому трупі. Про зміну положення трупа свідчить і невідповідність розташування трупних плям позі трупа. Слід ретельно оглянути одяг на трупі. Також слід враховувати, що при інсценуванні дорожньо-транспортної події ушкодження, характерні для такої події, можуть бути завдані після смерті потерпілого (означене повинно бути вирішено судово-медичною експертизою) [5].

Найважливішими завданнями огляду інсценування дорожньо-транспортної події з метою вчинення шахрайств та вимагання, на нашу думку, є наступні: встановлення та фіксація обстановки дорожньо-транспортної події; виявлення, фіксація та вилучення матеріальних слідів злочинів, які можуть бути в подальшому доказами; виявлення, фіксація та вилучення матеріальних слідів злочинів, які вказують на конкретних осіб, причетних до замаскованого під дорожньо-транспортну подію злочину; встановлення обставин, які відображають об'єктивну сторону злочину: час та спосіб вчинення; виявлення ознак, які вказують на мотив та мету вчинення злочину. Саме вирішення означених завдань в процесі огляду місця інсценування дорожньо-транспортної події допоможе отримати необхідні дані для розкриття злочинів, розшуку та викриття злочинця [3, с. 13].

За своєю сутністю та змістом означені завдання фактично не відрізняються від завдань огляду при розслідуванні іншої категорії злочинів. Зберігаються також і загальні вимоги, які пред'являються до проведення огляду, а саме: своєчасність, об'єктивність, повнота, чітка організація, планованість та ефективне використання науково-технічних засобів та методів. Однак те, яким чином забезпечується виконання вказаних умов і вирішення перерахованих завдань, складає сутність тактико-методичних особливостей проведення огляду місця інсценування дорожньо-транспортної події.

Так, ретроспективно відновити структуру об'єктів, складні процеси їх взаємодії, структурні зв'язки в події, що розслідується, можливо тільки на основі аналітичного підходу і використання реконструкції і моделювання реальної обстановки і механізму дорожньо-транспортної події [4]. Це досить складно, тому що обстановка дорожньо-транспортної події багатоелементна. Виділяють три її структурні складові частини: статична частина обстановки – просторове положення ділянки дороги і конструктивні особливості його облаштування (не піддаються істотним змінам); нестійка частина обстановки місця події – включає метеоумови, стан дороги, освітленість, наявність слідів ремонтних робіт; і третя частина – у вигляді залишкових явищ, що з'явилися у результаті дорожньо-транспортної події, супутніх їй або випадкових (місце розташування ушкодженого автомобіля, інших транспортних засобів, деталей, що відокремилися, слідів тощо).

Ефективність огляду місця інсценування дорожньо-транспортної події визначається, в першу чергу, знанням ознак конкретного способу вчинення злочину, а також застосуванням усього арсеналу сучасних техніко-криміналістичних засобів. Слід мати на увазі, що кожна окремо взята ознака свідчить тільки про можливість, але не про дійсне вчинення злочину. Тому виявлені ознаки повинні бути перевірені в ході проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих (розшукових) дій, при цьому встановлюються причини їх виникнення.

Висновок. Отже практика розслідування досліджуваної категорії злочинів свідчить про наявність випадків неефективного проведення огляду.

До причин такого положення слід віднести не лише помилки слідчих, але і поверхневе сприйняття тільки того, що явно і очевидно на місці події, тому що основна увага приділяється виявленню і фіксації слідів без належної уваги дослідження і оцінки обстановки дорожньо-транспортної події, а також обставин його вчинення. Крім того існують традиційні помилки під час проведення огляду місця події (починаючи з етапу підготовки до проведення огляду, закінчуючи помилками при оформленні протоколу огляду місця події).

Таким чином, доходимо висновку що аналіз матеріалів слідчої практики та наявних наукових досліджень, спрямованих на розробку методик розслідування окремих категорій злочинів,

пов'язаних з інсценуванням, дає можливість стверджувати, що незалежно від предмету злочинного посягання, в них є деякі схожі елементи, що може стати підґрунтям для розробки єдиної міжвидової методики розслідування злочинів, пов'язаних з інсценуванням дорожньо-транспортної події.

Список використаних джерел:

1. Дементьев В.В. Научные и практические проблемы расследования инсценировки как способа сокрытия преступления: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Саратов, 2004. 246 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України № 4651-VI від 13.04.2012. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Осмотр места происшествия: практ. пособие / Под ред. А.И. Дворкина. М: Юристъ, 2001. 336 с.
4. Путивка С.Н. Криминалистическое моделирование для реконструкции неочевидных обстоятельств при расследовании дорожно-транспортных происшествий: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Волгоград, 2002. 194 с.
5. Семенов В.В. Методика розслідування вбивств, прихованих інсценуванням: дис. ... канд. юрид. наук / 12.00.09. Харків, 2004. 183 с.

УДК 343.1

ГАЛАСЬ І.А.

**ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПОВЕРНЕННЯ
ТИМЧАСОВО ВИЛУЧЕНОГО МАЙНА**

Окреслюється поняття заходів забезпечення кримінального провадження. Визначаються особливості, проблеми реалізації та порядок тимчасового вилучення майна, співвідношення цього заходу з іншими слідчими діями. Аналізується порядок повернення тимчасово вилучених речей відповідно до положень законодавства та підзаконної нормативної бази.

Ключові слова: заходи забезпечення кримінального провадження, тимчасове вилучення майна, речі, тимчасово вилучене майно.

Определяется понятие мер обеспечения уголовного производства. Определяются особенности, проблемы реализации и порядок временного изъятия имущества, соотношение данного мероприятия с другими следственными действиями. Анализируется порядок возврата временно изъятых вещей в соответствии с положениями законодательства и подзаконного нормативной базы.

Ключевые слова: меры обеспечения уголовного производства, временное изъятие имущества, вещи, временно изъятые имущество.

The concept of measures to ensure criminal proceedings is defined. Specific features, problems of implementation and procedures for temporary seizure of property, the ratio of this measure to other investigative actions are determined. The procedure for the return of temporarily seized items is analyzed in accordance with the provisions of the law and the subordinate regulatory framework.

Key words: measures to ensure criminal proceedings, temporary seizure of property, things temporarily seized property.